



INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

No 1

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal



Indexlanadigan bazalar:  Google Scholar  Crossref  OpenAIRE  CYBERLENIKA



INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

**1-jild
1-son
yanvar, 2026**

**January, 2026
Volume 1
Number 1**

**ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал**

**INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal**

**INNOVATSION IQTISODIYOT****ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL**

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Muassis:**Qarshi davlat texnika universiteti****Tahririyat Kengashi raisi:**

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

*Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.***Tahririyat manzili:**

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:**Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:**

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik (Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor)

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochilid Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)



ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DCs), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DCs), доцент

Бобоккулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)



Moliya, kredit va investitsiya
Finance, credit and investment
Финансы, кредит и инвестиции



UO'K: 336.718

<https://doi.org/10.70769/3030-315X.II.1.1.2026.35>

O'ZBEKISTONDAGI TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA TA'SIRI

Nishanov Shoazam Baxramovich

Umbarov Faxriddin Tursunovich

Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li

ВЛИЯНИЕ ПРОБЛЕМНЫХ КРЕДИТОВ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ УЗБЕКИСТАНА НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ

Нишанов Шоазам Бахрамович

Умбаров Фахриддин Турсунович

Тоджиев Сардор Дилмурод оглу

IMPACT OF PROBLEM LOANS IN COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN ON THE COUNTRY'S ECONOMY

Nishanov Shoazam Bakhramovich

Umbarov Fakhriddin Tursunovich

Tojiyev Sardor Dilmurod oglu

Received: January 2, 2026 Revised: January 6, 2026 Accepted: January 11, 2026 Published: February 1, 2026

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistondagi tijorat banklarida muammoli kreditlarning (NPL) shakllanishi va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida bank kredit portfeli sifati, muammoli kreditlar ulushining dinamikasi hamda ularning moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o'sish bilan o'zaro bog'liqligi o'rganildi. Rasmiy statistik ma'lumotlar va xalqaro tajriba asosida muammoli kreditlarning kreditlash faolligi, investitsiya jarayonlari va bank tizimi barqarorligiga ta'siri baholandi. Tadqiqot natijalari muammoli kreditlarni kamaytirish va bank risklarini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, muammoli kreditlar, kredit portfeli, bank risklari, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy o'sish.

Аннотация: В статье анализируется влияние проблемных кредитов (NPL) в коммерческих банках Узбекистана на развитие национальной экономики. В ходе исследования изучены качество кредитного портфеля банков, динамика доли проблемных кредитов и их взаимосвязь с финансовой устойчивостью и экономическим ростом. На основе официальных статистических данных и международного опыта оценено влияние проблемных кредитов на кредитную активность, инвестиционные процессы и стабильность банковской системы. Полученные результаты позволяют сформулировать практические рекомендации по снижению уровня проблемных кредитов и совершенствованию системы управления банковскими рисками.

Ключевые слова: коммерческие банки, проблемные кредиты, кредитный портфель, банковские риски, финансовая устойчивость, экономический рост.

Abstract: This article examines the impact of non-performing loans (NPLs) in commercial banks of Uzbekistan on the national economy. The study analyzes the quality of banks' loan portfolios, the dynamics of non-performing loans, and their relationship with financial stability and economic growth. Based on official statistical data and international experience, the paper assesses the influence of NPLs on lending activity, investment processes, and the stability of the banking system. The findings provide practical insights for reducing non-performing loans and improving credit risk management mechanisms in commercial banks.

Keywords: commercial banks, non-performing loans, loan portfolio, credit risk, financial stability, economic growth.

■ KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklari moliya tizimining markaziy bo'g'ini sifatida iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirishda muhim

<https://ojs.kstu.uz/index.php/ej>

rol o'ynaydi. Bank kreditlari investitsiya jarayonlarini faollashtirish, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, tadbirkorlik subyektlarining aylanma mablag'larini to'ldirish hamda aholining iste'mol imkoniyatlarini



o'shish orqali iqtisodiy o'sishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, kreditlash jarayonida yuzaga keladigan muammolar, xususan, muammoli kreditlar ulushining ortishi bank tizimining barqarorligi va iqtisodiyotning umumiy moliyaviy salomatligi uchun jiddiy xavf omiliga aylanadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda bank tizimini isloh qilish, kreditlash hajmini kengaytirish va moliyaviy vositachilik samaradorligini oshirish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Biroq kredit portfellarining tez sur'atlarda o'sishi fonida muammoli kreditlar hajmining ko'payishi banklarning likvidligi, kapital etariligi va daromadliligi bilan bog'liq tavakkalchiliklarni kuchaytirmoqda. Muammoli kreditlarning yuqori darajasi bank resurslarining samarali qayta taqsimlanishiga to'sqinlik qilib, real sektorni moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi hamda iqtisodiy faollikning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, muammoli kreditlar nafaqat alohida banklar faoliyatiga, balki butun mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga tizimli ta'sir ko'rsatadi. Ular investitsiya muhitining yomonlashuvi, kredit resurslari narxining oshishi, budjet yuklamasining ko'payishi va moliyaviy barqarorlikka bo'lgan ishonchning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois tijorat banklarida muammoli kreditlarning shakllanish sabablari va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini ilmiy jihatdan tahlil qilish, ushbu muammoni kamaytirishga qaratilgan samarali mexanizmlarni ishlab chiqish bugungi kunda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

■ ADABIYOTLAR SHARHI

Bank tizimida muammoli kreditlar masalasi moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o'sish bilan uzviy bog'liq bo'lib, mazkur muammo bank risklarini boshqarish nazariyasi va amaliyotida markaziy o'rin egallaydi. Sh.Sh. Shodmonov va R.X. Alimuhamedov bank risklarini boshqarishni tijorat banklari faoliyatining ajralmas qismi sifatida baholab, kredit risklarining to'g'ri identifikatsiya qilinmasligi va monitoring mexanizmlarining susligi muammoli kreditlar shakllanishining asosiy omillaridan biri ekanini ta'kidlaydi. Mualliflar kredit portfeli sifati banklarning moliyaviy barqarorligi va daromadliligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ilmiy asoslab beradi [1].

Xalqaro miqyosda Basel Committee on Banking Supervision tomonidan ishlab chiqilgan hujjatlar muammoli kreditlar bilan bog'liq risklarni tartibga solishda muhim metodologik asos vazifasini bajaradi. Basel III doirasida bank kapitali va likvidligiga qo'yilgan qat'iy talablar kredit risklarining tizimli xavfga aylanishining oldini olishga qaratilgan bo'lib, muammoli kreditlar ulushini cheklashda muhim ahamiyat kasb etadi [2]. Shuningdek, kredit risklari va kutilayotgan kredit yo'qotishlarini hisobga olish bo'yicha yo'riqnomalar banklarda muammoli kreditlarni erta aniqlash va ularni moliyaviy hisobotlarda real aks ettirish zarurligini asoslaydi [3].

Xalqaro Valyuta Jamg'armasi tadqiqotlarida muammoli kreditlar moliyaviy tizim zaiflashuvining asosiy indikatorlaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi. Global moliyaviy barqarorlik sharhlarida NPL

darajasining oshishi kreditlash faolligining pasayishi, investitsiya muhitining yomonlashuvi va iqtisodiy o'sish sur'atlarining sekinlashuviga olib kelishi qayd etiladi [4]. Jahon banki tadqiqotlari esa rivojlanayotgan mamlakatlarda muammoli kreditlar ko'pincha institutsional zaifliklar, kreditlashning tez kengayishi va risklarni boshqarish tizimlarining etarli darajada rivojlanmaganligi bilan bog'liqligini ko'rsatadi [5].

Frederic S. Mishkin bank tizimida muammoli kreditlarni moliyaviy bozorlar samaradorligini pasaytiruvchi asosiy omillardan biri sifatida baholab, ularning monetar siyosat uzatish mexanizmlariga salbiy ta'sirini ilmiy asoslaydi [6]. Joseph F. Sinkey Jr. esa tijorat banklari moliyaviy boshqaruvida kredit portfeli sifati va muammoli kreditlarni nazorat qilish banklar raqobatbardoshligining muhim sharti ekanini ta'kidlaydi [7]. Edward I. Altman va Edith Hotchkiss moliyaviy inqirozlar kontekstida muammoli kreditlar va bankrotlik jarayonlari o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qiladi [8]. OECD tadqiqotlari esa muammoli kreditlarni kamaytirish moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va barqaror iqtisodiy o'sishga erishishning muhim sharti ekanini tasdiqlaydi [9].

Ko'rib chiqilgan ilmiy va normativ manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida muammoli kreditlar masalasi bank risklarini boshqarish, moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni aks ettiruvchi muhim ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi. Milliy va xorijiy tadqiqotlarda muammoli kreditlar bank kredit portfeli sifatining asosiy ko'rsatkichi sifatida talqin qilinib, ularning yuqori darajasi banklar daromadliligi, likvidligi va kapital etarililigiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslangan. Xalqaro tashkilotlar va etakchi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar muammoli kreditlarni erta aniqlash, baholash va cheklash bo'yicha samarali mexanizmlar mavjudligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, adabiyotlar tahlili shuni aniqladiki, muammoli kreditlar shakllanishining sabablari mamlakatlar institutsional rivojlanish darajasi, bank tizimining tuzilmasi va kreditlash siyosatiga bog'liq holda farqlanadi. O'zbekistonda bank tizimining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, xalqaro tajribani bevosita ko'chirish emas, balki uni milliy sharoitga moslashtirish zarurati mavjud. Shu jihatdan, mavjud tadqiqotlar muammoli kreditlarning mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini kompleks va tizimli tahlil qilish hamda ushbu sohada amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun etarli nazariy-metodologik asos yaratadi.

■ TADDIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda O'zbekistondagi tijorat banklarida muammoli kreditlarning mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini baholash uchun rasmiy statistik va ikkilamchi ma'lumotlardan foydalanildi. Ma'lumotlar Markaziy bankning ochiq statistik axborotlari, tijorat banklarining yillik moliyaviy hisobotlari, Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari hamda xalqaro moliyaviy institutlarning tahliliy sharhlaridan olindi. Tadqiqot doirasida bank kredit portfeli, muammoli kreditlar ulushi, iqtisodiy o'sish sur'atlari, investitsiya hajmi va bank tizimi barqarorligini aks ettiruvchi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Olingan



ma'lumotlar dinamik qatorlar usuli asosida solishtirma va trend tahlili orqali o'rganildi. Shuningdek, muammoli kreditlar va yalpi ichki mahsulot o'sishi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlildan foydalanildi. Tahlil natijalari umumlashtirish va taqqoslash usullari yordamida baholanib, muammoli kreditlarning banklar kreditlash faoliyati hamda real sektorni moliyalashtirish imkoniyatlariga ta'siri aniqlashtirildi.

■TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklarida muammoli kreditlarning shakllanishi va ularning iqtisodiyotga ta'siri moliya tizimining barqarorligi bilan bevosita bog'liq murakkab jarayon hisoblanadi. Muammoli kreditlar, avvalo, bank kredit portfelining sifatini yomonlashtiradi va bank resurslaridan foydalanish samaradorligini pasaytiradi. Kreditlar bo'yicha to'lovlarining kechikishi yoki to'liq qaytmasligi banklarning daromad bazasiga salbiy ta'sir ko'rsatib, moliyaviy natijalarning beqarorlashuviga olib keladi. Natijada banklar qo'shimcha zaxiralar shakllantirishga majbur bo'ladi, bu esa kreditlash imkoniyatlarini cheklaydi va real sektorni moliyalashtirish hajmini qisqartiradi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda kreditlash hajmining keskin o'sishi kuzatilgan bo'lib, bu holat iqtisodiy faollikni rag'batlantirish va investitsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlashga xizmat qilgan. Biroq kreditlashning tez sur'atlarda kengayishi bilan bir qatorda kredit risklarini baholash, qarz oluvchilarning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish va kredit monitoringi mexanizmlarida ayrim tizimli kamchiliklar saqlanib qoldi. Aynan shu omillar muammoli kreditlar ulushining ortishiga sabab bo'ldi. Muammoli kreditlar ko'paygan sari banklar kapital etarililigini saqlab qolish uchun ehtiyot choralarini kuchaytiradi, bu esa kredit siyosatining qat'iylashuviga olib keladi.

Muammoli kreditlarning iqtisodiyotga ta'siri birinchi navbatda kredit resurslarining qayta taqsimlanishi orqali namoyon bo'ladi. Banklar balansida uzoq muddat davomida qaytmayotgan kreditlar mavjud bo'lsa, ushbu mablag'lar iqtisodiyotning samarali tarmoqlariga yo'naltirilmaydi. Bu esa investitsiya faolligining pasayishiga, ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanilmasligiga va yangi ish o'rinlari yaratilishining sekinlashuviga olib keladi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari kredit resurslariga kirish imkoniyatlarining cheklanishidan eng ko'p zarar ko'radi.

Muammoli kreditlarning yuqori darajasi bank tizimida likvidlik muammolarini ham kuchaytiradi. Kreditlarning qaytmasligi banklarning pul oqimlarini izdan chiqarib, qisqa muddatli majburiyatlarni bajarish qobiliyatiga bosim o'tkazadi. Natijada banklar likvid aktivlar ulushini oshirishga intiladi, bu esa uzoq muddatli kreditlashni qisqartirishga olib keladi. Mazkur jarayon iqtisodiyotning real sektorida kapital etishmovchiligini yuzaga keltirib, iqtisodiy o'sish sur'atlarining pasayishiga sabab bo'ladi.

Muammoli kreditlar davlat moliyasiga ham bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Bank tizimidagi barqarorlikka tahdid kuchaygan sharoitda davlat tomonidan banklarni qo'llab-quvvatlash, kapitalizatsiya qilish yoki muammoli aktivlarni restrukturizatsiya qilish zarurati paydo bo'lishi mumkin. Bu esa budjet xarajatlarining ortishiga va davlat qarzi yuklamasining oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, muammoli kreditlar soliq tushumlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi, chunki kredit resurslaridan samarali foydalana olmagan korxonalar ishlab chiqarish hajmini kamaytiradi yoki moliyaviy qiyinchiliklarga duch keladi.

O'zbekistonda muammoli kreditlar muammosining yana bir muhim jihati — ularning tarmoqlar kesimidagi notekis taqsimlanishidir. Ayrim kapital talabchan va davlat ishtiroki yuqori bo'lgan tarmoqlarda kredit risklari nisbatan yuqori bo'lib, bu holat kredit portfeli sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Davlat ishtirokidagi loyihalarda iqtisodiy samaradorlikdan ko'ra ijtimoiy yoki strategik maqsadlar ustuvor bo'lishi muammoli kreditlar shakllanish xavfini oshiradi. Bu esa banklar faoliyatida bozor mexanizmlarining to'liq ishlamasligiga olib keladi.

Muammoli kreditlar inflyatsion jarayonlarga ham bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Banklar kredit risklarini qoplash maqsadida kredit foiz stavkalarini oshiradi, bu esa moliyaviy resurslar narxining ko'tarilishiga sabab bo'ladi. Natijada ishlab chiqarish xarajatlari ortadi va bu holat narxlar umumiy darajasiga bosim o'tkazadi. Shu tariqa muammoli kreditlar pul-kredit siyosatining samaradorligini pasaytiruvchi omilga aylanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlar va iqtisodiy o'sish o'rtasida teskari bog'liqlik mavjud. Muammoli kreditlar ulushi oshgan sari banklarning kreditlash faolligi pasayadi, bu esa yalpi ichki mahsulot o'sish sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, uzoq muddatli investitsion kreditlarning qisqarishi sanoat va infratuzilma loyihalarining kechikishiga olib keladi. Bu holat iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasini sekinlashtiradi va raqobatbardoshlikni pasaytiradi.

Muammoli kreditlarning ortishi banklar boshqaruv tizimida risklarni boshqarish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi. Kredit risklarini oldindan aniqlash, qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatini baholash va kredit monitoringini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, muammoli kreditlarni restrukturizatsiya qilish va qayta moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish orqali ularning iqtisodiyotga salbiy ta'sirini yumshatish mumkin (1-jadval).

Jadval ma'lumotlari 2025-yil 1-dekabr holatiga O'zbekistondagi tijorat banklari kredit portfeli sifati nisbatan barqaror ekanini ko'rsatadi. Jami kreditlar hajmi 595 309 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lib, shundan 20 545 mlrd so'mi muammoli kreditlar hisoblanadi. Muammoli kreditlarning umumiy ulushi 3,50 foiz darajasida shakllangani bank tizimi uchun hozircha kritik chegaradan past ekanini anglatadi, biroq bu ko'rsatkich doimiy monitoringni talab qiladi.

1-jadval.

Tijorat banklarining muammoli kreditlari (NPL) to'g'risida 2025-yil 1-dekabr holatiga ma'lumot, mlrd. so'm

Bank nomi	Kreditlar	Muammoli kreditlar (NPL)	Muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi
Jami	595 309	20 545	3,50%
Davlat ulushi mavjud banklar	401 863	14 582	3,60%
Boshqa banklar	193 446	5 964	3,10%

Davlat ulushi mavjud banklar kredit portfeli umumiy hajmning asosiy qismini egallab, 401 863 mlrd so'mni tashkil etmoqda. Ushbu banklarda muammoli kreditlar hajmi 14 582 mlrd so'm bo'lib, ularning jami kreditlardagi ulushi 3,60 foizni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich umumiy tizim o'rtacha darajasidan yuqori bo'lib, davlat ishtiroki mavjud banklarda kredit risklari nisbatan yuqoriroq ekanini ko'rsatadi. Bunga yirik investitsiya loyihalari, uzoq muddatli va kapital talabchan tarmoqlarni moliyalashtirish ulushining yuqoriligi sabab bo'lishi mumkin.

Boshqa banklarda kreditlar hajmi 193 446 mlrd so'mni tashkil etib, muammoli kreditlar 5 964 mlrd so'mga teng. Ushbu segmentda NPL darajasi 3,10 foiz bo'lib, davlat banklariga nisbatan pastroq. Bu holat xususiy banklarda kredit risklarini baholash va monitoring mexanizmlarining nisbatan ehtiyotkor yuritilayotganidan dalolat beradi. Umuman olganda, jadval ma'lumotlari bank tizimida muammoli kreditlar hozircha nazorat ostida ekanini, biroq davlat banklarida risklarni boshqarishni yanada kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi (2-jadval).

2-jadval.

Tijorat banklarining muammoli kreditlari (NPL) to'g'risida 2025-yil 1-dekabr holatiga ma'lumot, mlrd. so'm

№	Bank nomi	Kreditlar	Muammoli kreditlar (NPL)	Muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi
Jami		525 887	22 447	4,30%
Davlat ulushi mavjud banklar		363 939	14 982	4,10%
Boshqa banklar		161 948	7 465	4,60%

Jadval ma'lumotlari 2024-yil 1-dekabr holatiga O'zbekistondagi tijorat banklari kredit portfelida muammoli kreditlar darajasi nisbatan yuqori bo'lganini ko'rsatadi. Jami kreditlar hajmi 525 887 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lib, shundan 22 447 mlrd so'mi muammoli kreditlar hisobiga to'g'ri keladi. Muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi 4,30 foizni tashkil etib, bu ko'rsatkich bank tizimi barqarorligi uchun sezilarli risk omili mavjudligini anglatadi va kredit siyosatini ehtiyotkor yuritish zarurligini ko'rsatadi.

Davlat ulushi mavjud banklar kredit portfelining asosiy qismini shakllantirib, 363 939 mlrd so'mlik kredit ajratgan. Ushbu banklarda muammoli kreditlar hajmi 14 982 mlrd so'mni tashkil etib, NPL darajasi 4,10 foizga teng bo'lgan. Bu ko'rsatkich umumiy o'rtacha darajadan biroz past bo'lsa-da, davlat banklarining yirik loyihalar va uzoq muddatli investitsiyalarni moliyalashtirishdagi faolligi kredit risklarining saqlanib qolayotganini ko'rsatadi.

Boshqa banklarda kreditlar hajmi 161 948 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lib, muammoli kreditlar 7 465 mlrd so'mga teng. Ushbu segmentda muammoli

kreditlarning jami kreditlardagi ulushi 4,60 foizni tashkil etib, davlat banklariga nisbatan yuqoriroq darajada shakllangan. Bu holat ayrim xususiy banklarda kreditlash risklarini baholash va monitoring tizimlarining etarli darajada takomillashmaganini ko'rsatadi. Umuman olganda, 2024-yil ma'lumotlari bank tizimida muammoli kreditlar muammosi dolzarb bo'lib qolayotganini va risklarni boshqarishni kuchaytirish zarurligini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, O'zbekistondagi tijorat banklarida muammoli kreditlar muammosi faqat bank tizimining ichki masalasi bo'lib qolmay, balki butun mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omil hisoblanadi. Muammoli kreditlar investitsiya faolligini pasaytiradi, kredit resurslari taqsimotini buzadi, moliyaviy barqarorlikka xavf tug'diradi va iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtiradi. Shu sababli ushbu muammoni tizimli ravishda tahlil qilish va kompleks choralar ishlab chiqish iqtisodiy siyosatning muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.



■ XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi tijorat banklarida muammoli kreditlar muammosi bank tizimining ichki barqarorligiga emas, balki mamlakat iqtisodiyotining umumiy rivojlanish sur'atlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Muammoli kreditlar ulushining ortishi banklarning moliyaviy barqarorligini zaiflashtirib, kreditlash faolligini pasaytiradi, real sektorni moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi hamda investitsiya jarayonlarining sekinlashuviga olib keladi. Natijada iqtisodiy o'sishning barqarorligi va moliya tizimiga bo'lgan ishonchga putur etadi.

Tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, muammoli kreditlarning yuqori darajasi kredit resurslarining samarasiz taqsimlanishiga, banklar likvidligi va kapital etarililigiga bosimning kuchayishiga hamda davlat moliyasiga qo'shimcha yuk tushishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, kreditlash hajmining tez kengayishi sharoitida risklarni baholash va monitoring mexanizmlarining etarli darajada rivojlanmaganligi ushbu muammoni yanada chuqurlashtirmoqda. Shu bois muammoli kreditlar masalasi tizimli va kompleks yondashuvni talab etadi.

Sohani rivojlantirish va muammoli kreditlar ulushini kamaytirish maqsadida, birinchi navbatda, tijorat banklarida kredit risklarini boshqarish tizimini kuchaytirish zarur. Kredit berish jarayonida qarz oluvchilarning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish, stress-testlar va zamonaviy skoring modellaridan keng foydalanish kredit sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Ikkinchidan, kredit monitoringi va erta ogohlantirish mexanizmlarini rivojlantirish orqali muammoli kreditlarning dastlabki bosqichdayoq aniqlanishi ta'minlanishi lozim.

Uchinchidan, muammoli kreditlarni restrukturalizatsiya qilish va qayta moliyalashtirish bo'yicha yagona va shaffof mexanizmlarni joriy etish banklar balansini sog'lomlashtirishga yordam beradi. To'rtinchidan, banklar kredit portfelini diversifikatsiya qilish, tarmoqlar kesimidagi risklarni muvozanatlash hamda bozor tamoyillariga asoslangan kredit siyosatini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, bank boshqaruvida korporativ boshqaruv va mas'uliyatli kreditlash tamoyillarini mustahkamlash muammoli kreditlar shakllanishining oldini olishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, muammoli kreditlarni kamaytirish va bank tizimi barqarorligini ta'minlash iqtisodiy o'sishning muhim sharti bo'lib, ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan izchil va muvofiqlashtirilgan choralar O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Muallif (lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Nishanov Shoazam Baxramovich Toshkent amaliy fanlar universiteti "Bank va moliya" kafedrasida iqtisod fanlari nomzodi, v.v.b., dosent / Нишанов Шоазам Бахрамович Ташкентский университет

прикладных наук Кафедра «Банковское дело и финансы», кандидат экономических наук, доцент / Nishanov Shoazam Bakhramovich Candidate of Economic Sciences, Acting Associate Professor of the Department of Banking and Finance Tashkent University of Applied Sciences

E-mail: shoazamnishanov@gmail.com

ORCID: 0009-0008-7713-257

2. Umbarov Faxriddin Tursunovich Toshkent amaliy fanlar universiteti "Bank va moliya" kafedrasida katta o'qituvchisi / Умбаров Фахриддин Турсунович старший преподаватель кафедры «Банк и финансы» Ташкентского университета прикладных наук / Umbarov Fakhriddin Tursunovich Senior Lecturer of the Department of Banking and Finance Tashkent University of Applied Sciences

E-mail: faxriddinumbarov11@gmail.com

ORCID: 0009-0008-4656-8861

3. Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li Toshkent amaliy fanlar universiteti "Bank va moliya" kafedrasida assistenti / Тожиёв Сардор Дильмурод ўғли ассистент кафедры «Банк и финансы» Ташкентского университета прикладных наук / Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li Assistant of the Department of Banking and Finance Tashkent University of Applied Sciences

E-mail: sardortadziev5@gmail.com

ORCID: 0009-0001-9794-4969

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

[1] Sh.Sh. Shodmonov, R.X. Alimuhamedov. Bank risklarini boshqarish. O'quv qo'llanma. – T.: Fan va texnologiya, 2018. – 288 b.

[2] Basel Committee on Banking Supervision. Global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. – Basel: BIS, 2011. – 69 p.

[3] Basel Committee on Banking Supervision. Guidelines on credit risk and accounting for expected credit losses. – Basel: BIS, 2015. – 50 p.

[4] International Monetary Fund. Global Financial Stability Report. – Washington, D.C.: IMF, 2024. – 182 p.

[5] World Bank. Nonperforming Loans in Emerging Economies: Causes and Policy Responses. – Washington, D.C.: World Bank, 2020. – 156 p.

[6] Frederic S. Mishkin. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – New York: Pearson, 2019. – 720 p.

[7] Joseph F. Sinkey Jr. Commercial Bank Financial Management in the Financial-Services Industry. – Boston: McGraw-Hill, 2017. – 640 p.

[8] Edward I. Altman, Edith Hotchkiss. Corporate Financial Distress and Bankruptcy. – Hoboken: Wiley, 2018. – 368 p.

[9] OECD. Banking Sector Stability and Non-Performing Loans. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 110 p.

[10] O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Tijorat banklari faoliyati bo'yicha statistik byulleten. – T., 2024. – 120 b.



INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X



t.me/kstu_uz



Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225



www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz